

ÚJ KÖNYVEK

Külgazdaság, LXI. évf., 2017. szeptember–október (126–129. o.)

Simon Zoltán (szerk.): Az Európai Unió a világban Uniós külkapcsolatok a 21. században

L'Harmattan, Budapest, 2017, 364 o.

Simon Zoltán és szerzőtársai (Bajtay Péter, Guba Péter, Kozenkow Judit, Nagy Zsolt, Szabó Gábor, Szép Viktor, Szörényi András) hiánypótló kötettel jelentkeztek, amely magyar nyelven nyújt átfogó képet napjaink Európai Uniójának külkapcsolatairól.

A lisszaboni szerződés érvénybe lépése óta eltelt szűk évtized alatt mind az európai integráció, mind környezete jelentős változásokon esett át: Az Európai Uniót érő különböző válságok és az arra adott ellentmondásos válaszok megkérdőjelezték a további mélyítés szükségességét, sőt, az Egyesült Királyság lakói népszavazáson az integráció elhagyása mellett döntöttek. Az időszak alatt az EU-n kívül lezajló változások nem kevésbé bizonyultak jelentősnek: Oroszország újra proaktív (sokak szemében agresszív) külpolitikát folytató nagyhatalomként viselkedik, a 2011-es arab tavasz következtében a közel-keleti térség tovább destabilizálódott és miközben az Amerikai Egyesült Államok által dominált világrend fennmaradt, folytatódott Kína globális pozíciószerezése.

Ezen komoly európai és globális változások számos kérdést vetnek fel az Európai Unió – mint külön politikai entitás – külkapcsolataival kapcsolatban. Mennyiben létezik napjainkban EU közös kül- és biztonságpolitikája és mennyiben lehet csak a különböző tagállamok kormányközi alapon történő együttműködéséről beszélni? Hogyan folyik a döntéshozatal az Európai Unió azon különböző szakpolitikáiban, amelyek ugyan nem kapcsolódnak a hagyományos külpolitikához, de óriási hatást

<https://doi.org/10.47630/KULG.2017.61.9-10.126>

gyakorolnak az uniós külkapcsolatok alakulására. Végül, képes-e az Európai Unió betölteni a számára megelőlegetett nagyhatalmi státuszt úgy, hogy közben képes megfelelően védelmezni az általa oly fontosnak tartott demokratikus és humanitárius értékeket?

A felvetett kérdésekre válaszol tudományos jelleggel (tehát megfelelő óvatossággal) a megjelent kötet. Az alapvetően tankönyvnek szánt mű először részletesen ismerteti az európai integráció külkapcsolatainak fejlődését, intézményi és jogi kereteit, valamint az ezeket magyarázó legjelentősebb elméleteket. Ezt követően szakpolitikai és földrajzi szempontok szerint elemzi az EU jelenlegi külkapcsolatait.

Az európai integráció közösségi külkapcsolatainak fejlődését bemutató rövid fejezet legfőbb érdeme, hogy miközben jegyzetszerűen összegzi a folyamat legfontosabb állomásait, egy az olvasó számára könnyen befogadható előzetes képet is teremt róla, amelyet a további fejezetek szükségszerűen tovább árnyalhatnak. Hasonló szerepet töltenek be az uniós külkapcsolatok elméletével, jogi kereteivel és intézményi működésével foglalkozó fejezetek is. Az egyes ismertetőik nem tartalmaznak olyan információt, amit hasonló (elsősorban idegen nyelvű) tankönyvekben vagy monográfiákban nem lehetne megtalálni, azonban itt egy helyen, aktualizálva és magyar nyelven vannak röviden összefoglalva, ami nem csupán a felkészülő diákoknak nyújthat segítséget, de az Európai Unió iránt érdeklődő „laikusok” számára is gondolatébresztő lehet.

Érdeemes itt megemlíteni a szerzők azon gyakorlatát, hogy az „Európa-tanulmányok” lényegében kizárólag angol nyelvű szakkifejezéseinek egyértelmű magyarosítására nem tesznek kísérletet. Helyette minden esetben lefordítják az egyes kifejezéseket, majd zárójelben eredeti nyelven is közlik őket. Ez mindenképpen praktikus megoldásnak minősül, hiszen továbbra is egyértelműen beazonosíthatóvá teszi a fogalmakat, ugyanakkor nem zárva ki annak lehetőségét sem, hogy idővel azok magyar fordításai is ugyanilyen egyértelművé válhatnak (pl. puha hatalom – *soft power*).

A bevezető fejezetek után következnek a könyv részletes szakpolitikai elemzései, melyek a Közös Kül- és Biztonságpolitika (CFSP) és a Közös Biztonság- és Védelempolitika (CSDP) mellett a komoly külkapcsolati jelentőséggel bíró uniós kereskedelempolitikát, nemzetközi fejlesztési és segélyezési politikát, migrációs, energia-, illetve klímapolitikát is bemutatják.

A Közös Kül- és Biztonságpolitikával foglalkozó fejezet amellett, hogy a kellő részletességgel írja le a politika az uniós jogból következő korlátozottságát, kitér az unió speciális szankciós és emberi jogi rezsimjeire, amelyekben az uniós külpolitika a leginkább önállóan megnyilvánulhat. A Közös Biztonság- és Védelempolitikáról

szóló fejezet lényegében a politika fejlődése mellett annak kilátásaival, elsősorban a közös uniós hadsereg megvalósulásának kérdésével foglalkozik.

Az EU közös kereskedelempolitikája kiemelkedően fontos külkapcsolati jelentőséggel bír, emellett kizárólagos uniós hatáskörbe tartozik. A róla szóló fejezet a szakpolitika leírása mellett igyekszik egy általános képet is nyújtani az EU a világ gazdaságban betöltött szerepköréről, a legfontosabb kereskedelmi partnerekkel való kapcsolatairól és a közeljövő kihívásairól. Ebben több informatív táblázat is segítséget nyújt.

Az uniós segélyezési, migrációs, energia- és klímapolitikáról szóló rövid fejezetek csupán áttekintő jellegűek. Mivel azonban az említett szakpolitikákban az uniós szintű döntéshozatal lehetőségei igen korlátozottak, a nagyobb részletesség nem is szükséges. A szerzők mindazonáltal felhívják a figyelmet arra, hogy a súlyosbodó európai menekültügyi helyzet, az EU változatlan energiafüggősége és a globálisan kezelendő klímaváltozás olyan problémák, amelyekre mindenképpen hatékonyabb európai választ lenne szükséges adni.

A könyv utolsó része földrajzi szempontok szerint elemzi az uniós külkapcsolatokat. Először, a bővítéspolitika kapcsán az EU számára geopolitikailag legfontosabb államokat vizsgálja meg, a hivatalos és potenciális tagjelölteket. Őket az EU szomszédságpolitikájába tartozó térségek államai követik. Végül, a könyv az EU stratégiai partnereivel (USA, Kína, Oroszország) és a feltörekvő térségekkel (Afrika, Ázsia, Latin-Amerika) való kapcsolatainak elemzéseivel zárul.

A bővítéspolitikával foglalkozó fejezet az európai integráció bővítési folyamatának jellemzése után egyenként vizsgálja meg az uniós tagjelölt országok csatlakozási kilátásait. Horvátország 2013-as csatlakozása óta mind a maradék nyugat-balkáni térség, mind Törökország csatlakozási kilátásai jelentősen romlottak, részben a tagjelölt államok belső problémái, részben az Európai Unió egyértelmű „bővítési fáradtsága” miatt. Az elmaradó bővítés lehetséges veszélyeire a fejezet fel is hívja a figyelmet, ugyanakkor mintha némileg adós maradna a jelenlegi bővítési fáradtság mögött megbúvó okok megvilágításával. Kisebb hiányosságként még megemlíthető, hogy a fejezet csak említés szintjén foglalkozik Izland befagyott csatlakozási folyamatával.

Az elmúlt évtized során komoly változások történtek az EU szomszédságpolitikájának mindkét dimenziójában: a Keleti Partnerség államaival való kapcsolatokra az Oroszországgal való erősödő konfrontáció nyomta rá a bélyegét, míg a déli szomszédságba tartozó észak-afrikai és közel-keleti térség több állama destabilizálódott. A fejezet a partnerállamokkal való uniós külkapcsolatok alakulásának összegzése

mellett jogos kritikát fogalmaz meg a gyakran normatív hatalomként aposztrofált Európai Unió szomszédspolitikájával szemben, megállapítva annak korlátozott eredményességét és ellentmondásosságát.

A könyv utolsó fejezetei az EU stratégiai partnereivel és a feltörekvő térségekkel való kapcsolatrendszerét értékelik. Az elemzéseket körüluggi a hatalmi átrendező-
dés, vagyis az USA (és Európa) dominálta világrend egy multipoláris rendszerrel való alakulásának tapasztalata. Ebben a kevésbé kiszámítható környezetben kell az EU-nak boldogulnia úgy, hogy érdekeit globális szinten leginkább gazdasági eszközök és a puha hatalom segítségével kívánja, illetve tudja érvényesíteni. Bár a szerzők nem állapítják meg, hogy az egységes európai külpolitika hiánya komoly hátrányt jelentene a világ többi hatalmával szemben, azonban az EU lehetőségei mindenképpen korlátozottabbak a nemzetközi konfliktusok és válságok kezelésében, még ha azok közvetlen szomszédágában (Szíria, Ukrajna) zajlanak is le. A kemény hatalom hiánya ugyanakkor előnyökkel is jár (EU-hoz társított pozitív kép, modellértékű hatalom).

Összegzésként elmondható, hogy a mű egy mélyebb általános betekintést enged az Európai Unió külkapcsolatainak jelenébe. A szerzők (köztük az EU működését belülről is megtapasztaló szakértők) a tudományosság és ismeretterjesztés kívánt arányait betartva egy olyan tankönyvet alkottak, amely azonban a recenzio elején felvetett kérdések iránt érdeklődők számára is hasznos információkkal szolgál, még ha csupán korlátozott válaszok megfogalmazására vállalkozhat is. A könyv legnagyobb hátránya önhibáján kívül fakad: olyan időszakban keletkezett, amikor az Európai Uniót érintő alapvető változásokat (pl. brexit, gyorsan változó külső környezet) már érzékeljük, következményeire azonban legfeljebb bizonytalan jóslatok alapján következtethetünk.

Vető Gábor

Vető Gábor, PhD-hallgató (Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola).